

Adam Kwieciński
ORCID: 0000-0002-2652-2689
Uniwersytet Wrocławski
adam.kwiecinski@uwr.edu.pl

Polska kuratela sądowa u progu zmian

Wyzwania w pracy kuratora sądowego dla dorosłych w perspektywie reformy prawa karnego i karnego wykonawczego

<https://doi.org/10.19195/2082-4939.15.15>

Polish probation service at the threshold of change.
Challenges in the work of adult probation officers in the
perspective of the reform of criminal and penal executive law

Abstract

The subject of this publication is essentially an assessment of the current state of the Polish legal regulation of the tasks of a probation officer for adults, especially in view of the identification of practical barriers to their effective fulfilment. In doing so, the author does not lose sight of the proposal for a new regulation of many issues relevant to the execution of guardianship in executive proceedings. In view of the observed increased legislative activity of the legislator and the announcements of changes coming from the Polish Ministry of Justice, the identification of areas requiring such intervention and proposing their directions, in line with the expectations of this professional community, should be considered urgent needs. The author includes the regulation of the penalty of restriction of liberty, which currently constitutes a serious burden on the probation service, among the areas that require the intervention of the

© Autor, 2024.

Tekst opublikowany w otwartym dostępie przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego i Wydawnictwo „Szermierz” sp. z o.o.,
udostępniony na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 (CC BY 4.0), <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

legislator. However, he stipulates that overcoming the current problems may involve not so much intervention in the field of executive criminal law, but a thorough reform of this sanction in criminal law. The system of regulations regarding the preparation of convicts for release from penitentiary units and the principles of providing them with support in freedom should also become an important object of interest for the legislator. A probation officer can (and should) play a key role in this support. The provisions on conditional early release from the rest of the prison sentence also require restructuring, especially in the aspect of those sentenced to extremely long sentences. The publication also indicates the need to modernize the instruments for estimating the risk of returning to crime used by probation officers and the need to prepare them to fulfill subsequent tasks within the electronic supervision system.

Keywords

probation officer, prison sentence, penal policy, electronic monitoring, convict, preparation for life after release from prison, conditional early release from imprisonment, court

I

Czas, kiedy wynik wyborczy przesądza o reorientacji polityki karnej państwa, w pewnych grupach zawodowych związanych z wymiarem sprawiedliwości może wzbudzać albo uzasadnione obawy pogorszenia prawa oraz swojego położenia albo wręcz przeciwnie — nadzieję na polepszenie legislacji i warunków wykonywanej pracy. Wśród profesji związanych z wymiarem sprawiedliwości w sprawach karnych jedną z najbardziej wrażliwych na takie zmiany grup są kuratorzy sądowi. Paradoksalnie przechylenie akcentów w kierunku modelu polityki punitywnej i represyjnej wcale nie musi oznaczać, że kuratorzy będą mieli mniej pracy. Często wiąże się to bowiem z dodaniem im obowiązków, które niekiedy tylko pozornie będą wzmacniać postrzeganie kar i środków wolnościowych jako bardziej surowych niż powinny nimi być w rzeczywistości. Podobnie zresztą liberalizacja prawa karnego nie może być rozumiana w prostych kategoriach zdejmowania ze skazanego obciążeń, a tym samym redukcji zaangażowania kuratora w postępowaniu wykonawczym.

Należy stwierdzić z pełnym przekonaniem, że niezależnie od modelu aktualnie realizowanej w kraju polityki karnej bez efektywnej, silnej i samodzielnej kurateli polski system wymiaru sprawiedliwości straciłby sprawczość a znaczna część orzeczeń sądów karnych czy rodzinnych byłoby jedynie niewiele znaczącymi dokumentami opatrzonymi nadającymi im powagę ładnymi pieczęciami. Ustawodawca zawodowemu kuratorowi sądowemu w sprawach karnych nadał adekwatną do jego roli rangę — statusu organu postępowania wykonawczego (art. 2 pkt. 6 KKW)¹. Szkoda, że tak

¹ L. Bogunia, *Kurator jako organ prawa karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 3, 1998; K. Postulski, *Udział sądowego kuratora dla dorosłych w postępowaniu przed sądem*, „Probacja” 2010, nr 10; J. Zagórski, *Organizacja pracy i zadania sądowych kuratorów dla dorosłych*, [w:] *Wykonywanie środków probacji i readaptacji skazanych w Polsce*, red. J. Zagórski, Warszawa 2008; E. Żytyńska-Chwast,

wysokiej pozycji nie zyskali kuratorzy rodzinni². Umocowanie prawne dla działalności kuratora jest fundamentem budowania jego mocnej pozycji. Jednak na co dzień to zaangażowanie w realne sprawy stanowi najlepsze świadectwo trafności tak wysokiego umocowania kuratora w Kodeksie karnym wykonawczym.

Przedmiotem niniejszej publikacji będą perspektywy i propozycje dla uregulowania zadań bądź aktywności kuratora w postępowaniu wykonawczym. Wydaje się, że w obliczu obserwowanej wzmożonej aktywności legislacyjnej i zapowiedzi władz resortowych odnośnie przemodelowania wielu pól aktywności kurateli sądowej należy jasno i z całą mocą wskazywać miejsca wymagające takiej interwencji i zaproponować kierunki ewentualnych zmian.

II

Historia polskiej kurateli sądowej liczy sobie już bez mała 105 lat. Jej początki wiąże się z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 26 lipca 1919 roku w przedmiocie urządzenia sądów dla nieletnich³. Wtedy przy nowo utworzonych sądach dla nieletnich usytuowano instytucję stałych opiekunów sądowych. Określono sposób ich powoływania oraz ich wynagrodzenie. Do ich zadań należało zbieranie informacji o nieletnich, opieka oraz nadzorowanie ich. Mimo że formalnie nie określono ich jako „kuratorów”, to w piśmiennictwie zgodnie określa się, że byli oni pierwszymi kuratorami sądowymi⁴.

Dzisiaj polski system kurateli sądowej tworzy 5128 zawodowych kuratorów. (z czego 2827 to kuratorzy dla dorosłych, a 2301 to kuratorzy rodzinni). Są oni wspomagani przez 15 715 kuratorów społecznych, z których 4085 to kuratorzy społeczni z pionu karnego, a pozostałe 11 630 to kuratorzy społeczni ds. rodzinnych i nieletnich.

Wydaje się konieczne, aby w zestawieniu z tymi liczbami przytoczyć inne dane. Jeśli chodzi o kuratorów dla dorosłych, to na dzień 31 grudnia 2023 roku w wykonaniu posiadali ponad 51 000 dozorów sprawowanych w ramach instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, warunkowego umorzenia postępowania karnego i warunkowego przedterminowego zwolnienia. Dozory w ramach wyżej wymienionych instytucji sprawowali wobec 50185 osób.

Jeśli chodzi o wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE, to w swoich referatach na ostatni dzień 2023 roku mieli 6704 tego rodzaju spraw (a w całym 2023 roku takich spraw wpłynęło do referatów kuratorskich 10 479). Kuratorzy nadzorowali także wykonywanie zakazów i nakazu (art. 181a par. 2 KKW) wobec 23 544 osób, które tego rodzaju środek miały orzeczone. Przygotowywali do życia na wolności po

Kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej w świetle proponowanych zmian projektu ustawy z 2015 r. o zmianie ustawy o kuratorach sądowych, „Probacja” 2015, nr 2.

² Krajowa Rada Kuratorów od lat próbuje spowodować, aby kurator rodzinny, wykonujący orzeczenia w sprawach opiekuńczych, zyskał status organu postępowania wykonawczego na wzór posiadania takiego statusu przez kuratorów dla dorosłych. Na razie kurator zawodowy rodzinny ma tylko status organu postępowania, kiedy realizuje czynności na podstawie art. 598 (6–13) KPC.

³ *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie urządzenia sądów dla nieletnich*, „Dziennik Praw”, nr 63, poz. 378.

⁴ P. Stępnia, *Funkcjonowanie kurateli sądowej. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 1992, s. 40 i n.

zwolnieniu z zakładów karnych (w ramach art. 164 KKW) 560 osób (wpływ w 2023 roku był na poziomie 2290 osób). Na uwagę zasługuje także ogromne zaangażowanie kurateli sądowej w wykonywanie kary ograniczenia wolności. Tylko w roku 2023 do referatów kuratorskich wpłynęło łącznie 187 401 spraw związanych z karą ograniczenia wolności i pracą społecznie użyteczną za nieuiszczoną grzywnę.

A przecież to nie wszystkie aktywności kuratorów sądowych. Wiele z rzeczy, którymi są obciążeni kuratorzy, jest niepoliczalnych, a co za tym idzie są one niewidoczne w statystykach. Powyższe zestawienie potwierdza jednak dobitnie artykułowany od szeregu lat postulat konieczności doetatyzowania służby kuratorskiej. Postulat tym bardziej aktualny w obliczu rozszerzania pola kompetencji kuratorów sądowych, które obserwujemy na przestrzeni lat, a które zdaje się, że będzie przybierać na sile.

W obliczu tak mocnego obciążenia pracą pojawia się także pytanie, czy te skromne i niewystarczające zasoby kadrowe są odpowiednio wykorzystane. Warto doprowadzić do sytuacji, w której tak ważny organ wykonawczy miałby możliwość zajmować się rzeczywiście wykonywaniem orzeczeń Sądu i innych uprawnionych organów, a nie realizować dodatkowo mnóstwo innych czynności, których nie powinien wykonywać — to jest: czynności administracyjne, biurowe. W wielu zespołach kuratorskiej służby sądowej jest wciąż niewystarczająca ilość kadry sekretarskiej, co powoduje, że kuratorzy gros czasu przeznaczają na rzeczy, których tak naprawdę nie powinni robić (na przykład: przygotowywanie korespondencji do stron, instytucji czy numerowanie swoich akt).

Na tym tle pojawia się także kwestia standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego określonych przepisami Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 maja 2023 roku⁵. [W nowej regulacji tych standardów środowisko kuratorskie upatrywało szansy na uwzględnienie czasu na wykonanie zadania jak i stopnia skomplikowania spraw. Dzięki temu uczyniono zadość postulatom artykułowanym w literaturze od dawna⁶. Oczywiście z punktu widzenia kuratorów są one niesatysfakcjonujące na wielu płaszczyznach, nie tylko liczbowych. Nadal nie rozwiązano problemu zbytniego obciążenia kuratorów sprawami. Nie wyznaczono graniczy liczbowej, czasowej ani konsekwencji przekroczenia tych obciążeń itp. Warto przypomnieć, że Krajowa Rada Kuratorów negatywnie opiniowała⁷ projekt rozporządzenia, postulując między innymi uwzględnienie w standardach obciążenia pracą wszystkich zadań wykonywanych przez kuratorów sądowych — w tym tych, za które przysługuje ryczałt; wskazanie wartości liczbowych w poszczególnych kategoriach po uwzględnieniu czasochłonności i pracochłonności wynikającej między innymi ze stopnia skomplikowania czynności wykonywanych przez kuratorów sądowych. Krajowa Rada Kuratorów wnosiła też o obniżenie górnych wartości obciążenia w obu specjalizacjach kuratorskich, jednocześnie rekomendując wartości opisane w sporządzonym przez siebie uzasadnieniu. Tego rodzaju rzeczowa i racjonalna argumentacja zabezpieczająca z jednej strony interesy kuratorów jest jednocześnie wyrazem odpowiedzialnej troski o sprawne funkcjonowanie aparatu wymiaru sprawiedliwości. Właśnie takie działania są najlepszym

⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 maja 2023 roku w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego, Dz. U. z 2023 r., poz. 896.

⁶ T. Jedynak, *Czas pracy kuratora zawodowego*, [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. T. Jedynak, K. Stasiak, Warszawa 2014, s. 104–113.

⁷ Uchwała nr 6/VI/8U/2023 Krajowej Rady Kuratorów VI kadencji z dnia 24 marca 2023 roku.

uzasadnieniem potrzeby wzmacniania samorządności zawodowej kuratorów sądowych.

Nie sposób pominąć kwestii, która z punktu widzenia pracy kuratorów sądowych może mieć fundamentalne znaczenie w przyszłości. Właśnie wkraczamy w etap intensywnych prac legislacyjnych nad naprawą prawa. Karniści z satysfakcją odnotowali fakt powołania 4 kwietnia 2024 roku członków Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego. Nadanie tempa tej koniecznej reformie, a tym bardziej deklaracje uważnego wsłuchiwania się w głosy eksperckie i środowiskowe, były wyczekiwane. Przez ostatnie lata byliśmy bowiem bezradnymi świadkami intencjonalnego lekceważenia, a niekiedy wręcz dezawuowania tych głosów. Obserwowaliśmy z przerażeniem kaskadowo narastający proces wzmacniania represyjności prawa, uprzedmiotawiania skazanych, odwrótu od modelu racjonalnego karania — co można było uzasadnić chyba tylko względami populizmu penalnego. Dobrze, że Krajowa Rada Kuratorów aktywnie włączyła się w ten proces. To bardzo budujące — tym bardziej, że skala instytucji wymagających interwencji jest olbrzymia. Prawo karne wykonawcze, zwłaszcza w zakresie regulacji kar i środków izolacyjnych (ale nie tylko) zostało zdemolowane i wymaga pilnej oraz gruntownej interwencji ustawodawcy.

Oczekiwanych zmian w Kodeksie karnym wykonawczym, którymi mogą być zainteresowani kuratorzy, jest sporo. Z całą pewnością mogą nimi być objęte przepisy art. 80 § 3 KK oraz art. 159 § 1 KKW. Pierwszy z nich wprowadza zasadę, że w razie warunkowego przedterminowego zwolnienia z kary dożywotniego pozbawienia wolności okres próby trwa dożywotnio. Drugi ustala, że w takim przypadku oddanie skazanego pod dozór jest obowiązkowe. Jeśli dodamy do tego regulację z art. 78 § 3 KK pozwalającą warunkowo zwolnić skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności dopiero po 30 latach kary, wyraźnie widać bezsens takiej konstrukcji⁸. Na marginesie rozważań o karze dożywotniego pozbawienia wolności nie sposób pominąć milczeniem wprowadzonej w ubiegłym roku możliwości orzeczenia zakazu warunkowego zwolnienia skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności (art. 77 § 3 KK). Należy wyrazić nadzieję, że ten barbarzyński przepis, łamiący nie tylko najważniejsze przepisy krajowe, ale pozostający w opozycji do fundamentalnych standardów wypracowanych przez społeczność międzynarodową, zostanie jak najszybciej uchylony.

Wydaje się, że kwestią czasu będzie większe zaangażowanie służby kuratorskiej w proces wykonywania środków zabezpieczających. Problem postępowania ze sprawcami czynów zabronionych cierpiącymi na choroby psychiczne, zaburzenia osobowości, zaburzenia preferencji seksualnych oraz uzależnionych jeszcze oczekuje na swoje docelowe rozwiązanie. Warto przypomnieć, że już w czasie ostatniej dużej reformy tej instytucji na finiszu prac legislacyjnych wykreślono projektowany nowy środek zabezpieczający określony mianem „dozoru kuratorskiego”⁹. Jeśli jednak to większe zaangażowanie miało by stać się faktem, służbę kuratorską należy z wyprzedzeniem wyposażyć w odpowiednie kompetencje w zakresie pracy z osobami wykazujący-

⁸ Por. M. Niewiadomska-Krawczyk, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbywania kary dożywotniego pozbawienia wolności — rozważania w świetle nowelizacji Kodeksu karnego*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2023, nr 4.

⁹ Szerzej na ten temat: A. Kwieciński, *Kwestia dopuszczalności orzekania dozoru kuratora w trakcie stosowania środka zabezpieczającego*, [w:] *Współczesne wyzwania kurateli sądowej w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2019, s. 145–156.

mi dysfunkcje sfery psychicznej. Konieczne jest również wypracowanie rozwiązań w zakresie zapewnienia kuratorom bezpieczeństwa osobistego. To niezwykle istotne zważywszy, że środki te stosuje się, gdy jest to konieczne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego, a inne środki prawne określone w tym kodeksie lub orzeczone na podstawie innych ustaw nie są wystarczające (czyli zachodzi wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego związanego z określonym zaburzeniem). Ustawodawca ma zresztą świadomość wagi zagrożenia, jakie stwarzają tacy sprawcy skoro zdecydował już dawno, że doprowadzenie sprawcy do zakładu psychiatrycznego celem wykonania takiego środka realizuje policja wraz z zespołem ratownictwa medycznego (art. 201 § 2 KK).

W jeszcze bliższej przyszłości należy przygotować się na rozszerzenie zakresu stosowania dozoru elektronicznego. Obserwując trendy ewolucji tej instytucji na świecie należy zakładać, że dozór elektroniczny znajdzie zastosowanie nie tylko odnośnie kary pozbawienia wolności, środków karnych i zabezpieczających (co ma już miejsce). Przypomnijmy, że w 2026 roku wejdzie w życie możliwość udzielania przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności z zastosowaniem elektronicznej kontroli miejsca pobytu¹⁰. W obliczu ponawianych od szeregu lat zarzutów odnośnie nadużywania w naszym kraju środków zapobiegawczych, zwłaszcza tymczasowego aresztowania, nie można wykluczyć, że to właśnie ta instytucja jako następna będzie rozważana pod kątem wykorzystania dozoru elektronicznego¹¹.

Dużym wyzwaniem dla służby kuratorskiej staje się obciążenie zadaniami związanymi z realizacją kary ograniczenia wolności, co jest widoczne w statystykach. Być może rozwiązania tego problemu nie należy poszukiwać tylko w usprawnieniu bądź uproszczeniu postępowania wykonawczego¹², ale należy rozważyć samą koncepcję modelu tej kary i polityki jej stosowania.

Przeanalizowania wymaga także kodeksowa regulacja przypisania skazanych do grup ryzyka powrotu do przestępstwa (art. 169b KK). Specjaliści wskazują, że potrzebne byłoby tutaj wprowadzenie nowocześniejszych instrumentów takiego szacowania, stosowanych w krajach zachodnioeuropejskich czy w USA¹³. Takich, które odchodziłyby od sformalizowanych kwantyfikatorów i które byłyby bardziej nakierowane na prowadzenie oddziaływań terapeutyczno-readaptacyjnych niż realizację funkcji

¹⁰ Należy przy tym pamiętać, że możliwość udzielenia przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności z zastosowaniem elektronicznej kontroli miejsca pobytu wchodzi w życie dopiero w dniu 1 stycznia 2026 roku. Udzielając przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności skazanemu, wobec którego administracja zakładu karnego sporządziła negatywną prognozę kryminologiczno-społeczną, sąd penitencjarny będzie mógł od tego dnia orzekać wobec takiego skazanego elektroniczną kontrolę miejsca pobytu.

¹¹ K. Fila, *Środek zapobiegawczy w postaci dozoru elektronicznego jako postulat de lege ferenda*, „Palestra” 2018, nr 2, s. 39–50.

¹² M. Niewiadomska-Krawczyk, *Wykonywanie kary ograniczenia wolności przez zawodowego kuratora sądowego- Ewolucja czy rewolucja? Rozważania na tle 20 lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2019, t. LIV, s. 183–200.

¹³ M. Sztuka, *Szacowanie ryzyka w pracy kuratora. Polskie rozwiązania i ich odpowiedniki w rozwiniętych systemach zachodnich*, [w:] *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków nadzieje, oczekiwania, dylematy*, red. M. Konopczyński, Ł. Kwadrans, K. Stasiak, Kraków 2016; T. Szymanowski, *Nowelizacja prawa karnego wykonawczego-przegląd najważniejszych zagadnień*, „Palestra” 2015, nr 7–8; B. Stańdo-Kawecka, *Wybrane problemy profesjonalizacji organów probacyjnych i klasyfikacji sprawców oddanych pod dozór do grup ryzyka*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” XXXIII, 2014.

kontrolnej dozoru. Obecna konstrukcja implikuje także szereg uciążliwych i czasochłonnych czynności po stronie kuratora, które można by zredukować.

Bardzo ważnym polem współpracy między służbą kuratorską a służbami penitencjarnymi poszczególnych jednostek może stać się współdziałanie w ramach okresu przygotowania skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (art. 164 KKW).¹⁴ Tylko efektywna i spójna działalność obu służb daje szansę na to, że proces przywracania skazanego na łono społeczeństwa zakończy się sukcesem. Nie chodzi tu jedynie o zinstytucjonalizowanie działalności kuratorów wewnątrz jednostek penitencjarnych, ale o wypracowanie kompleksowych ram prawnych dla takiej współpracy i stworzenie im odpowiednich warunków organizacyjnych. Założeniem idealnym (żeby nie powiedzieć idealistycznym) byłoby wyposażenie kuratorów sądowych w instrumenty wsparcia, które byłyby realnie dostępne i atrakcyjne dla skazanych opuszczających zakłady karne. Podstawa prawna dla takiego rozwiązania (przewidująca tak zwany dobrowolny dozór kuratorski — dawny art. 167 KKW) została usunięta z KKW właśnie z tego powodu, że kuratorzy nie byli w stanie zaoferować zwolnionym w szerszej skali miejsc noclegowych ani pracy¹⁵. Problemem jest także to, że w niektórych jednostkach penitencjarnych komisje po prostu nie wyznaczają skazanym takiego okresu przygotowawczego.

III

W zakresie działalności legislacyjnej warto zwrócić uwagę na fakt, że Krajowa Rada Kuratorów nie poprzestaje na aktywności opiniodawczej. Na uwagę zasługuje szereg cennych inicjatyw w obszarze poszerzenia kompetencji kuratora w postępowaniu wykonawczym, dotyczą one między innymi:

- odroczenia i przerwy w wykonywaniu kary ograniczenia wolności — decyzja kuratora pod ścisłą kontrolą sądu,
- ustalenie rozliczeń wykonywania kary ograniczenia wolności w innych okresach niż miesięczny — rozszerzenie czasookresu decyzyjności kuratora do pełnego wymiaru kary,
- ustanawiania, rozszerzania, zwalniania lub modyfikowania obowiązków w ramach kary ograniczenia wolności — decyzja kuratora pod ścisłą kontrolą sądu,
- zawieszenia postępowania wykonawczego z powodu odbywania kary pozbawienia wolności — decyzja kuratora pod ścisłą kontrolą sądu,

¹⁴ G. Rybicka, *Rola sądowego kuratora zawodowego w przygotowaniu skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w świetle art. 164 i 165 KKW*, [w:] *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, red. A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak, Łódź 2017; B. Wilamowska, *Problematyka stosowania przepisu art. 164 KKW w świetle czynności wykonywanych przez Służbę Więzienną i kuratorską służbę sądową*, [w:] *Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe*, red. P. Szczepaniak, Warszawa 2013.

¹⁵ T. Bulanda, R. Musidłowski, *Wykonywanie dozoru orzeczonego na wniosek skazanego — readaptacja społeczna skazanego na podstawie art. 167 KKW*, [w:] *Wykonywanie środków probacji i readaptacji skazanych w Polsce*, red. J. Zagórski, Warszawa 2008.

- zgody kuratora na zmianę miejsca stałego pobytu dozorowanego — decyzja kuratora pod ścisłą kontrolą sądu,
- uprawnienia kuratora do ustanawiania, rozszerzania i zmieniania obowiązków probacyjnych w postępowaniu wykonawczym — decyzja kuratora pod ścisłą kontrolą sądu,
- zarządzenia przeprowadzenia wywiadu środowiskowego w postępowaniu wykonawczym.

Z całą pewnością ich przyjęcie doprowadziłoby do usprawnienia toczącego się postępowania wykonawczego, uprościłoby pracę aparatu wymiaru sprawiedliwości (nie byłoby potrzeby przerejestrowywania spraw pomiędzy komórkami sądu i wyznaczania posiedzeń), poprawiłoby ekonomikę procesową (decyzja kuratora nie generuje kosztów postępowania zarówno dla sądu jak i skazanych), zaś wiedza kuratora o sytuacji skazanych pozwoliłaby na reakcję najbardziej adekwatną do sytuacji faktycznej.

Przesunięcie kompetencji między sądem a innymi organami postępowania wykonawczego jest kwestią delikatną i często rodzi obawy o to, czy te „inne” organy podążają organizacyjnie i merytorycznie nowym zadaniom, a także czy granica ich decyzyjności w sprawach skazanego nie przekracza dopuszczalnego minimum. Są to kwestie delikatne, o których jednak warto już teraz dyskutować, mając w perspektywie potencjalne zyski. Chyba wszyscy pamiętamy, kiedy w 2010 roku oddano w kompetencje kuratorów zawodowych określenie w trybie decyzji, rodzaju, miejsca i terminu rozpoczęcia pracy na cele społeczne przy karze ograniczenia wolności i pracy społecznie użytecznej. Wcześniej takie określenie było w kompetencji sądów. Wtedy także pojawiały się obawy, czy kuratorzy sobie poradzą z tym zadaniem — czy podążają temu, choćby pod kątem swojego przygotowania prawnego. Dziś nikt nie ma wątpliwości, że to było dobre posunięcie.

Takie obawy były od początku nieuzasadnione. Kuratorzy sądowi są pod kątem merytorycznym doskonale przygotowani do przyjęcia tego rodzaju zadań. Ta grupa wśród innych z wymiaru sprawiedliwości najliczniej i najbardziej gorliwie uczestniczy w doszkaleceniach oraz inwestuje w swój rozwój i podwyższanie kompetencji zawodowych. Profesjonalizacja tej służby stała się faktem. Tak samo jak faktem powinien stać się postulat realnego doetatyzowania tej grupy zawodowej.

Ustawodawca powierzył kuratorom realizację najważniejszych i zarazem najtrudniejszych zadań, które są kluczowe z perspektywy bezpieczeństwa społecznego, czyniąc ich jednym z najistotniejszych ogniw wymiaru sprawiedliwości. Codziennie z pełnym poświęceniem i zaangażowaniem kilka tysięcy kuratorów wykonuje swoje obowiązki często z narażeniem własnego bezpieczeństwa. Praca kuratora sądowego należy do najtrudniejszych, a zarazem mogących dostarczyć najwięcej satysfakcji. Nowoczesnemu, mądrze zarządzanemu państwu po prostu opłaca się inwestować w służbę kuratorską i umożliwiać cały czas jej profesjonalizację. Dlatego tak ważne jest, aby planując kolejne zmiany legislacyjne, nie tylko dotyczące bezpośrednio organizacji służby kuratorskiej, ale także regulacji kar i środków wolnościowych, projektodawcy korzystali z bogatego doświadczenia tej grupy zawodowej. Z tej perspektywy potrzebny jest silny, niezależny i obdarzony zaufaniem jego członków samorząd kuratorski. Proces jego ograniczania, obserwowany w ostatnich latach, musi zostać odwrócony.

Bibliografia

- Bogunia L., *Kurator jako organ prawa karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 3, 1998.
- Bulanda T., Musidłowski R., *Wykonywanie dozoru orzeczonego na wniosek skazanego — readaptacja społeczna skazanego na podstawie art. 167 KKW*, [w:] *Wykonywanie środków probacji i readaptacji skazanych w Polsce*, red. J. Zagórski, Warszawa 2008.
- Fila K., *Środek zapobiegawczy w postaci dozoru elektronicznego jako postulat de lege ferenda*, „Palestra” 2018, nr 2.
- Jedynak T., *Czas pracy kuratora zawodowego*, [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. T. Jedynak, K. Stasiak, Warszawa 2014.
- Kwieciński A., *Kwestia dopuszczalności orzekania dozoru kuratora w trakcie stosowania środka zabezpieczającego*, [w:] *Współczesne wyzwania kurateli sądowej w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2019.
- Niewiadomska-Krawczyk M., *Wykonywanie kary ograniczenia wolności przez zawodowego kuratora sądowego — Ewolucja czy rewolucja? Rozważania na tle 20 lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” LIV, 2019.
- Niewiadomska-Krawczyk M., *Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbywania kary dożywotniego pozbawienia wolności — rozważania w świetle nowelizacji Kodeksu karnego*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2023, nr 4.
- Postulski K., *Udział sądowego kuratora dla dorosłych w postępowaniu przed sądem*, „Probacja” 2010, nr 10.
- Rybicka G., *Rola sądowego kuratora zawodowego w przygotowaniu skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w świetle art. 164 i 165 KKW*, [w:] *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, red. A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak, Łódź 2017.
- Stańdo-Kawecka B., *Wybrane problemy profesjonalizacji organów probacyjnych i klasyfikacji sprawców oddanych pod dozór do grup ryzyka*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” XXXIII, 2014.
- Stępnik P., *Funkcjonowanie kurateli sądowej. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 1992.
- Sztuka M., *Szacowanie ryzyka w pracy kuratora Polskie rozwiązania i ich odpowiedniki w rozwiniętych systemach zachodnich*, [w:] *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków nadzieje, oczekiwania, dylematy*, red. M. Konopczyński, Ł. Kwadrans, K. Stasiak, Kraków 2016.
- Szymanowski T., *Nowelizacja prawa karnego wykonawczego-przegląd najważniejszych zagadnień*, „Palestra” 2015, nr 7–8.
- Wilamowska B., *Problematyka stosowania przepisu art. 164 KKW w świetle czynności wykonywanych przez Służbę Więzienną i kuratorską służbę sądową*, [w:] *Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe*, red. P. Szczepaniak, Warszawa 2013.
- Zagórski J., *Organizacja pracy i zadania sądowych kuratorów dla dorosłych*, [w:] *Wykonywanie środków probacji i readaptacji skazanych w Polsce*, red. J. Zagórski, Warszawa 2008.
- Żytyńska-Chwast E., *Kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej w świetle proponowanych zmian projektu ustawy z 2015 r. o zmianie ustawy o kuratorach sądowych*, „Probacja” 2015, nr 2.

Akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie urzędzenia sądów dla nieletnich, „Dziennik Praw”, nr 63, poz. 378.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 maja 2023 roku w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego, Dz. U. z 2023 roku, poz. 896.
- Uchwała nr 6/VI/8U/2023 Krajowej Rady Kuratorów VI kadencji z dnia 24 marca 2023 roku.

Адам Квецінський
Вроцлавський університет

Польська судова опіка на порозі змін. Виклики в роботі судового куратора для дорослих у перспективі реформи кримінального та виконавчого кримінального права

Анотація

Статтю присвячено оцінці поточного стану правового регулювання завдань куратора для дорослих, особливо в контексті ідентифікації практичних бар'єрів, які заважають їх ефективному виконанню. Проаналізовано регулювання багатьох питань, важливих для функціонування опіки під час виконання покарань. У контексті підвищеної законодавчої активності та запланованих змін від Міністерства юстиції питання, що потребують утручання, та пропозиції змін, які відповідають очікуванням професійного середовища, мають розглядатися як нагальні потреби.

Серед найважливіших пропозицій до вдосконалення організації судової опіки автор називає зменшення бюрократизації, збільшення персоналу і надання судовим кураторам інструментів, які дають можливість їм безпечно виконувати свої службові обов'язки, особливо в середовищі, у якому щодня функціонують засуджені. Автор також підкреслює важливу роль самоврядування кураторів не лише в контексті консультацій щодо проєктів нормативних актів, які безпосередньо стосуються організації служби судової опіки, але й у забезпеченні професійних інтересів кураторів. Це зауваження важливе, особливо в контексті особливостей управління цією сферою відповідними відомствами протягом останніх років.

Найважливіший елемент статті — представлення з теоретичного, а також практичного погляду основних проблем, з якими щодня стикаються у своїй роботі судові куратори для дорослих. Разом із діагностикою проблемних сфер було здійснено спробу запропонувати корекції, які системно можуть привести до покращення ситуації в зазначених сферах.

До таких сфер, які потребують утручання законодавців, автор зараховує регулювання покарання у формі обмеження волі, яке наразі є серйозним навантаженням для судової сфери. Він застерігає, що подолання цих проблем може бути пов'язане не стільки з утручанням у сферу виконавчого кримінального права, скільки з ґрунтовною реформою цієї санкції в кримінальному праві. Важливим об'єктом уваги законодавців також має стати система положень про підготовку засуджених до звільнення з пенітенціарних установ і правил надання їм підтримки на волі, у якій ключову роль може (і повинен) відігравати судовий куратор.

Покращення також потребують положення про умовно-дострокове звільнення від покарання у формі позбавлення волі, особливо щодо засуджених до тривалих термінів. У публікації підкреслено необхідність модернізації інструментів оцінки ризику рецидиву, які використовують куратори під час нагляду, та їхньої підготовки до виконання нових завдань у рамках системи електронного нагляду.

Ключові слова

судовий куратор, покарання, не пов'язане з позбавленням волі, кримінальна політика, електронний нагляд, засуджений, підготовка до життя після звільнення з виправної установи, умовно-дострокове звільнення від покарання у формі позбавлення волі, суд